

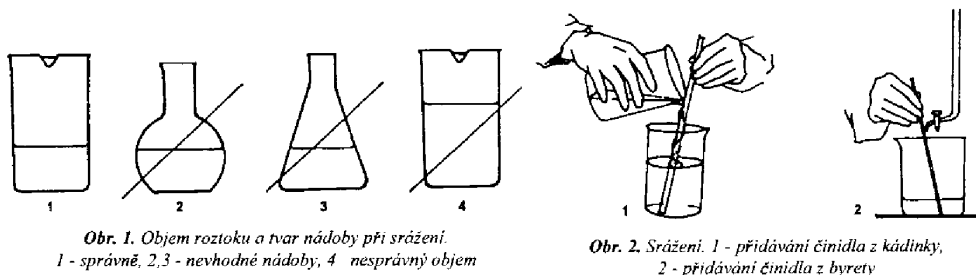
Gravimetrie

Úvod

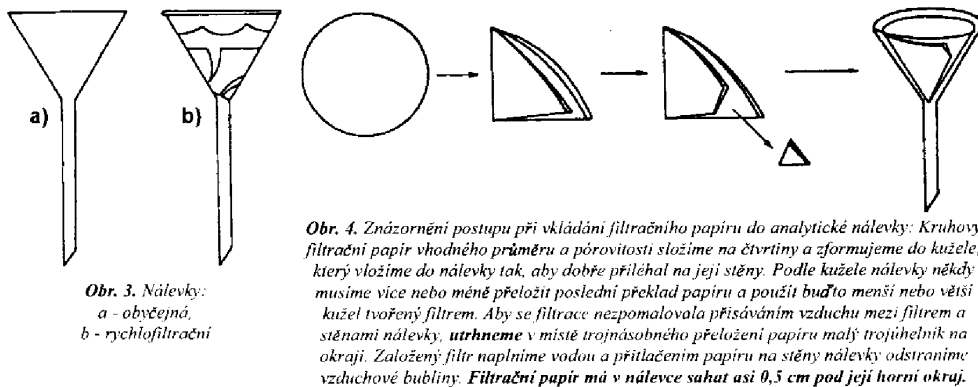
Základem vážkové analýzy je vyloučení určované látky ve formě málo rozpustné sloučeniny a její převedení na sloučeninu přesně definovanou, která se váží. Navážka vzorku se po převedení do roztoku a úpravě reakčních podmínek (objem, teplota, pH...) sráží vhodným srážedlem. Vyloučená sraženina se zbaví stržených nečistot a matečného louhu sérií operací, z nichž nejběžnější je zrání, dekantace, filtrace a promývání na filtru. Izolovaná sraženina (**srážená forma**, požadavkem je nepatrná rozpustnost ve vodě a tvorba dobře filtrovatelné sraženiny) se převede na sloučeninu přesně definovanou (**važitelná forma**, jednotné složení, odolnost pro vlhkosti, pokud možno vysoká molekulová hmotnost) sušením nebo žíháním. **Pokud má gravimetrie přinášet přesné a správné výsledky, je důležitá velká pečlivost a správná technika provedení celého postupu stanovení.**

Schematické znázornění jednotlivých kroků při gravimetrii

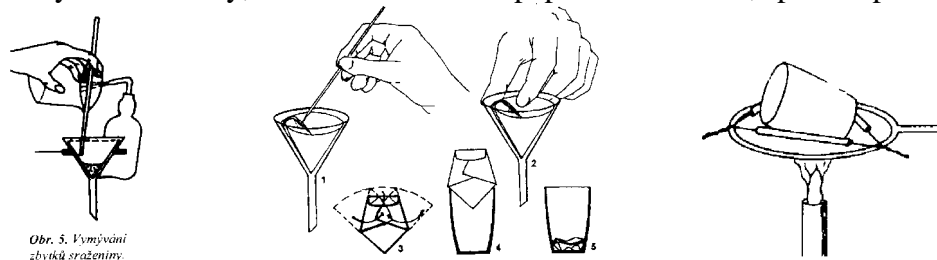
1. Správný postup srážení

2. Skládání filtračního papíru pro filtracei

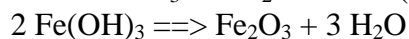
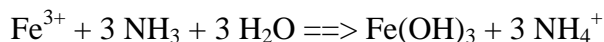
3. Výmývání zbytků sraženiny, skládání filtračního papíru do kelímku, správná poloha kelímku

Stanovení železité soli jako Fe₂O₃

Princip:

Roztok železité soli se za horka a za přítomnosti NH₄Cl sráží zředěným amoniakem. Vyloučený hydroxid železitý se odfiltruje a žiháním převede na Fe₂O₃, který se váží:

Poznámky:

Železo se nesráží jako Fe(OH)₃, ale jako nestechiometrická sloučenina, jejíž složení závisí na podmínkách srážení (zvláště pH, ale i na počáteční koncentraci Fe³⁺ atd.). Proto nestačí pouhé vysušení sraženiny, ale je nutné ji žiháním převést na Fe₂O₃. V průběhu spalování na filtru se Fe^{III} částečně redukuje na Fe^{II}, který je nutné převést zpátky na Fe^{III} (jinak dochází k negativní chybě). Toho lze dosáhnout delším žiháním za přístupu vzduchu (kyslíku).

Kelímky jsou před začátkem cvičení žihány v muflové peci při 850°C a před vážením je třeba je nechat zchladnout asi půl hodiny v exikátoru.

Pracovní postup:

Ke vzorku Fe³⁺ soli v 50 ml odměrné baňce přidáme asi 5 kapek koncentrované HNO₃, doplníme po značku a řádně promícháme. Ke stanovení odpipetujeme 20 ml vzorku (aliquotní díl, který se bude gravimetrotvat) do kádinky přiměřeného objemu (250 ml). Přikápneme 1 ml konc. HNO₃ a zahřejeme k varu (tím se veškeré železo zoxiduje na Fe³⁺). Roztok dále zředíme destilovanou vodou na 1/3 jmenovitého objemu kádinky, přidáme 10 ml připraveného roztoku NH₄Cl (koncentrace 8 g na 15 – 20 ml vody), zahřejeme a za stálého míchání srážíme zředěným amoniakem (zř. 1:5), až je ze směsi slabě cítit (obvykle postačuje 9-10 ml). Po kvantitativním vyloučení hydroxidu železitého roztok se sraženinou zahříváme (téměř k varu nebo na vodní lázni) až dojde ke sbalení sraženiny. Poté za horka opakovaně dekantujeme (cca 3x) horkým 1% amoniakálním roztokem NH₄NO₃ (vyšší teplota a přítomnost dusičnanu amonného zabraňují přechodu sraženiny na koloidní formu) a pak převedeme sraženinu na filtrační papír (tzv. červená páska – největší pórovitost filtračního papíru, což je pro filtraci Fe(OH)₃ postačující). Sedlinu na filtru promýváme horkým roztokem NH₄NO₃. Sedlina je promyta tehdy, jestliže 5 ml filtrátu slabě okyseleného kyselinou dusičnou se ve zkumavce nezakalí po přidavku AgNO₃ (tj. neobsahuje ionty Cl⁻, které by způsobovaly negativní chybu tvorbou těkavého FeCl₃). Filtr se sedlinou vyjmeme z nálevky a položíme na 3x přeložený filtrační papír a překryjeme dalším kusem 3x přeloženého filtračního papíru. Tímto způsobem vymačkáme z filtrovaného vzorku vodu. Dále filtrační papír se vzorkem předepsaným způsobem sbalíme a vložíme do porcelánového kelímku (který byl předtím vyžihán do konstantní hmotnosti). Vzorek v kelímku předepsaným způsobem spálíme a vyžiháme (nejsprávnější postup je žihání do konstantní hmotnosti, zde z časových důvodů žiháme půl hodiny) a dáme žihat na další půl hodiny do muflové pece zahřáté na 850°C. Po ukončení žihání dáme kelímek vychladnout (asi půl hodiny) do exikátoru (pozor, kleště je třeba před manipulací s kelímekem nahřát, aby kelímek nepraskl). Po vychladnutí kelímek zvážíme na stejných vahách, na kterých jsme vážili kelímek prázdný a vypočteme obsah Fe.

Výsledek přepočteme na obsah v odměrné baňce.

M (Fe) = 55,85 g/mol; M (Fe₂O₃) = 159,70

Stanovení niklu ve formě dimethylglyoximátu nikelnatého

Princip

Soli nikelnaté se vylučují v amoniakálním prostředí alkoholickým roztokem dimethylglyoximu jako červený dimethylglyoximát nikelnatý chelátové struktury, který se po vysušení váží.

Poznámka:

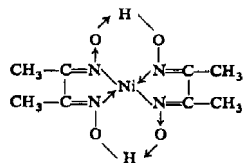
Při tomto stanovení budeme pracovat s celým vzorkem v kádince najednou. **Neprovádí** se tedy doplnění do definovaného objemu a odebrání alikvotní části vzorku. Kelímek s fritou je před stanovením důkladně vysušen v sušárně (120°C) a je třeba jej prázdný zvážit !

Pracovní postup:

Vzorek v kádince se zředí destilovanou vodou (přibližně na 1/3 jmenovitého objemu kádinky) a roztok se zahřeje přibližně na 60 – 70°C. Přidá se několik kapek alkoholického roztoku bromthymolové modři a srážíme 1% roztokem dimethylglyoximu (asi 20 ml). Ihned neutralizujeme přikapáváním zředěného NH₃ (1:1), až je z roztoku slabě cítit a indikátor (bromthymolová modř) změní barvu na modrou. Tyčinku, kterou mícháme roztok nesmíme vyndávat z kádinky ! Sraženinu necháme usadit a opatrným přídavkem srážedla se přesvědčíme, že sraženina již nevzniká. Směs pak opatrně zahříváme asi 1 hodinu (roztok nesmí vařit, je možno použít vodní lázeň). Zpočátku uniká ethanol, který způsobuje vzlínání roztoku po stěnách a pění sraženiny u hladiny. Proto na počátku zahřívání (asi 10 minut) nestíráme sraženinu ze stěn a roztok nemícháme a i později omezíme míchání spíše jen na rozrušení pěny na hladině. Po zahřívání necháme roztok vychladnout na 50°C a sraženinu izolujeme filtrací přes kelímek S3 – S4 s fritou předtím vysušenou v sušárně do konstantní hmotnosti. Sraženinu promyjeme teplou vodou a nakonec 20% roztokem ethylalkoholu. Kelímek se sraženinou sušíme při teplotě 120°C asi 1 hodinu (optimálně do konstantní hmotnosti). Kelímek zvážíme a hmotnostní diferenci přepočteme na obsah nikelnatých iontů ve vzorku.

$$M(\text{Ni}) = 58,69 \text{ g/mol}; M[\text{Ni}(\text{C}_4\text{H}_7\text{O}_2\text{N}_2)_2] = 288,92 \text{ g/mol}$$

Struktura dimethylglyoximátu nikelnatého

Literatura

1. A. Berka a kol. Příručka k praktiku z kvantitativní analytické chemie, Skripta Univerzity Karlovy, Praha 1982.
1. J. Fogl a kol., Návody pro laboratorní cvičení z analytické chemie, skripta VŠChT, Praha 2000 (ISBN 80-7080-291-X, 1. vyd nebo 80-7080-393-2).
2. J. Havel a kol. Analytická chemie kvantitativní, skripta University Brno, 1982.
3. J. Zýka, Analytická příručka, I. a II. díl, 1988, SNTL Praha.
4. Z. Holzbecher, J. Churáček, Analytická chemie, SNTL, Praha 1987.
5. http://webak.upce.cz/~kalch/add_on/navody/labanal1/labanal11.pdf
6. http://ach.upol.cz/ulohy_ACH.php
7. Z. Holzbecher a kol. Úvod do analytické chemie, skripta VŠChT Praha, SNTL, Praha 1985.

Otázky a příklady k přípravě a zkoušení

1. Čemu odpovídá rozpustnost sedlin (sraženin) a jaká je její souvislost se součinem rozpustnosti (zjistěte součin rozpustnosti hydroxidu železitého)?
2. Jak se převádějí formy srážecí (vylučované) na formy k vážení?
3. Zjistěte jaká srážedla se užívají ke gravimetrickému stanovení hliníku, zinku a kobaltu. Jaká je vylučovaná forma a jaká je forma k vážení.
4. Zjistěte jaká srážedla se užívají ke gravimetrickému stanovení baria, stříbra a hořčíku. Jaká je vylučovaná forma a jaká je forma k vážení.
5. Jaká znáte anorganická činidla pro gravimetrická stanovení?
6. Jaká znáte organická činidla pro gravimetrická stanovení?
7. Popište proces stárnutí a zrání sedliny.
8. Popište, co znamená pojem koagulace, jaká je jeho souvislost s gravimetrií a jak jí dosahujeme.
9. Co je okluze a inkluze?
10. Popište proces vzniku sraženiny.
11. Jaké je rozložení teplot v plameni zemního plynu, který je využíván pro žíhání v gravimetrii?
12. Uveďte jaké zdroje chyb můžeme uvažovat při gravimetrickém stanovení.

Počtení příklady

1. Kolik procent hliníku obsahuje lehká slitina, jestliže jsme při analýze kvantitativně izolovali z 0,2020 g vzorku 0,1050 g Al_2O_3 .
2. Z navážky 0,6473 g směsi Ag_3AsO_4 a NaNO_3 bylo kvantitativní analýzou získáno 0,1000 g $\text{Mg}_2\text{As}_2\text{O}_7$. Kolik procent Ag směs obsahuje?
3. Vzorek thiosíranu byl zoxidován na síran, který byl srážen roztokem chloridu barnatého. Bylo naváženo 0,2508 g vzorku a získáno 0,4710 g BaSO_4 . Jaký je obsah $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ ve vzorku?
4. Kolik slitiny obsahující 0,5000 % Mg musíme navážit, abychom při analýze získali 0,100g difosforečnanu hořečnatého?
5. Vzorek navlhle Mohrovy soli váží 0,5013 g a při analýze poskytne 0,0968 g Fe_2O_3 . Kolik procent $(\text{NH}_4)_2\text{Fe}(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ vzorek obsahuje?
6. Vzorek bezvodého síranu železitého o hmotnosti 0,4570 g byl rozpuštěn ve vodě, ionty železité byly vysráženy amoniakem jako $\text{Fe}(\text{OH})_3$ a po vyžíhání hydroxidu bylo získáno 0,1825 g Fe_2O_3 . Jaký je hmotnostní obsah železa ve vzorku síranu železitého?
 $A_r(\text{Fe}) = 55,85$; $M_r(\text{Fe}_2\text{O}_3) = 159,70$.
7. Žíháním vzorku síranu železito-amonného se získalo 0,2108g Fe_2O_3 . Jaký je procentický obsah $(\text{NH}_4)_2\text{Fe}(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ v 1,126 g vzorku?
8. Jaké množství krystalického síranu železito-amonného je třeba navážit, aby při srážení amoniakem a vyžíhání sraženiny vzniklo 0,1 g Fe_2O_3 ?

9. Jaký objem hydroxidu amonného s obsahem 2,5% (m/m) NH_3 ($\rho = 0,9890 \text{ g cm}^{-3}$) je třeba na vysrážení hydroxidu železitého ze vzorku rudy o hmotnosti 0,5263 g , obsahující 12% (m/m) železa?
10. Ze vzorku vápence o hmotnosti 1,2456 g bylo získáno 0,0228 g Fe_2O_3 , 1,3101 g CaSO_4 a 0,0551 g $\text{Mg}_2\text{P}_2\text{O}_7$. Jaký je hmotnostní obsah Fe, CaO a MgO ve vápenci?
11. Vzorek kamence hlinito-draselného $\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$ o hmotnosti 1,421 g byl vysrážen na hydroxid hlinitý a ten byl vyžhán na oxid. Množství Al_2O_3 bylo 0,1410 g. Jaký je procentový obsah síry?
12. Chlorid barnatý dihydrát o hmotnosti 0,5078 g byl opatrně zahříván, aby se odstranila hydratovaná voda. Úbytek hmotnosti činil 0,0742 g. Jaký byl hmotnostní obsah $\text{BaCl}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ v původním vzorku?